

УДК 316.334.55”19“(477.83)

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗАХИСТ ГАЛИЦЬКИХ СЕЛЯН
НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.
У ДОРОбКУ Є. ОЛЕСНИЦЬКОГО**

*Л. Пинда, к.і.н., О. Пинда, аспірант
Львівський національний аграрний університет*

Ключові слова: соціально-економічні відносини, діяльність Є. Олесницького, Галичина наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., товариство «Сільський господар», сільськогосподарські видання.

Колоніальне становище галицьких селян наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. відображено в доробку Є. Олесницького (1860–1917 рр.). Характеризуючи діяльність Є. Олесницького в Галицькому сеймі та Віденському парламенті, слід зазначити, що вона сприяла захисту соціально-економічних інтересів селян. Він зробив економічний аналіз стану сільського господарства за 184–1890 рр. Вагомий внесок зробив Є. Олесницький у розбудову господарського товариства «Сільський господар» як його голова (1909–1917 рр.).

Постановка проблеми. Серед плеяди відомих діячів Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст., які захищали національні та економічні інтереси хліборобів краю, був Є. Олесницький (1860-1917 рр.) – один із видатних українських громадсько-політичних діячів, адвокат, економіст, публіцист і перекладач, дійсний член НТШ (з 1899 р.).

Народився в родині священика на Тернопільщині. Закінчив гімназію в Тернополі, університет у Львові. Засновник національно-демократичної партії, яка відстоювала політику консолідації всіх українських сил.

На початку своєї діяльності він пробував свої сили у літературі, редагував перший літературний журнал “Зеркало” (1892-1893 рр.), видавав “Русько-Українську бібліотеку” та разом із К. Левицьким “Часопись правничу”.

Під його керівництвом філія “Просвіти” на Стрийщині стала зразковим осередком громадсько-економічної праці краю.

Однак основним напрямом діяльності Олесницького була організація сільського господарства краю. Він пропагував становлення сільськогосподарської кооперації, розвиток і перебудову дрібних господарств на раціональніші форми господарювання – кооперативи в таких галузях, як молочарство, садівництво, городництво. Для ознайомлення з передовими методами господарювання побував у таких країнах, як Данія, Голландія, Німеччина, Чехія.

Будучи послом до Галицького сейму (1900-1910 рр.) та Віденського парламенту (1907-1917 рр.), Олесницький активно відстоював інтереси українців, боровся за консолідацію українських політичних сил, захищав права хліборобів краю.

Виклад основного матеріалу. Як згадує І. Витанович (дослідник історії українського кооперативного руху), «Є. Олесницький належав до видатних

промовців, його виклади у сеймі відзначались високою змістовністю і глибиною думки» [1, с. 7]. Нам вдалося розшукати у бібліотеках міста Львова такі виступи Є. Олесницького в сеймі: 14 жовтня 1903 р. – зі звітом шкільної комісії про стан середніх шкіл у 1900/02 навч. рр.; 27 жовтня – з питань прийняття бюджету краю на 1903-1904 рр.; 1909 р. – про соціальне забезпечення.

У 1902 р. Олесницький захищає страйкуючих селян, протестує проти стримування еміграції на заробітки до Німеччини, проти колоніальних намірів шляхти, що хотіла розселити чужинців у Галичині.

Олесницького хвилювала організація навчання в українських середніх школах Галичини. У виступі 14 жовтня 1903 р. зі звітом шкільної комісії про стан середніх шкіл у 1900/02 навч. роках, він аналізує колоніальне становище української школи на початку ХХ ст. Основні питання, які порушив автор: про відкриття нових українських шкіл, впровадження уроків німецької мови в середній школі та викладання уроків релігії українською мовою. Його хвилювало те, що в руській гімназії імені Франца Йосифа у Львові релігія “відбуває” на польській мові. Як зазначав Є.Олесницький, станом на 1902 р. “на 38 середніх шкіл польських маємо 3 чи то 4 руські. Коли для польського населення припадає одна середня школа на 94 969 душ, то русини мають одну школу на 768 612 душ населення” [2, с. 12].

Соціально-економічне становище українців Галичини на початку ХХ ст. Є. Олесницький проаналізував у “Бюджетовій промові” 27 жовтня 1903 р.: “Від давніх літ привикли ми бачити себе відданими на ласку і неласку соймової більшості, за котрою завсігди стояло краєве правительство з усім апаратом своїх властей і органів; нам приділено становисько народу другорядного, позбавленого можливості рішати о собі і про себе та піддано нас під безнастанну курателю непрошених опікунів” [3, с. 6].

Аналіз економічного стану сільського господарства Галичини за 1848–1890 рр. Є. Олесницький виклав у “Рефераті економічному” [4]. Як зазначає автор, на селі після ліквідації панщини переважав натуральний спосіб ведення господарств, до “господарства грошового у селянина навиків не було” [4, с. 5]. На думку Є. Олесницького, щоб мати доходи від праці на землі, потрібно домогтися переробки і реалізації сільськогосподарської продукції. На той час такої в краю не було, працювали одні гуральні (міні-спиртзаводи). Торгівля була зосереджена в руках чужинців (німців та євреїв). Автор інформує, що близько 30 років діяв закон про автономію краю, однак він був тяжкий для селян, бо, окрім державного податку, потрібно було платити податок місцевий (на утримання крайових урядових структур). Як зазначає в рефераті Є. Олесницький, однакові права на словах, на ділі – працювали з обмеженням прав селян (закон про спадщину, про кредити). Вихід із ситуації, яка склалася у той час, Є. Олесницький вбачає у створенні професійних хліборобських товариств і кооперативів. Такі товариства виступали б посередниками в збуті сільськогосподарської продукції. Автор неодноразово наголошує, що “Праця над економічним поступом народу повинна стати нині нашою першою задачею, бо лише добробут дає незалежність і ту силу, котра потрібна народові, щоб міг зайняти приналежне становище політичне” [4,

с. 25].

Про соціальну незахищеність селян краю на початку ХХ ст. йдеться у виступі Є. Олесницького у сеймі 1909 р. [5]. Автор охарактеризував три види забезпечення: а) забезпечення на випадок хвороби; б) пенсійне забезпечення; в) забезпечення від нещасних випадків. Як правник за освітою Є. Олесницький професійно відстоював права хліборобів на пенсію за віком, на випадок недуги, а також пенсію для рільників – інвалідів з дитинства. У праці ґрунтовно розкрито питання механізму забезпечення (хто зобов'язаний платити, скільки, віковий ценз для пенсій).

Вагомий внесок зробив Є. Олесницький у розбудову галицького товариства «Сільський господар» (1899-1944). Поштовхом до активізації фахової діяльності стала перша хліборобська виставка, що відбулася в Стрию у 1909 році з ініціативи Є. Олесницького. Каталог виставки відтворює здобутки сільського господарства прикладного характеру і водночас подає інформацію про видання єдиного на той час українського просвітницького книговидавничого товариства «Просвіта» за 1868 – 1908 рр. [6]. На виставці відбулися збори членів товариства «Сільський господар». На них змінили статут, вибрали керівні органи і затвердили подальшу програму діяльності. Головою обрано Є. Олесницького, який очолював «Сільський господар» протягом 1909–1917 рр. Цей період характеризується також становленням видавничої діяльності. Починаючи з 1909 р. така діяльність йшла у двох напрямках:

1) видання сільськогосподарських часописів і календаря «Сільський господар»;

2) видання серії «Бібліотека Сільського господаря» у вигляді різних книг, брошур, підручників.

У 1910 р. Є. Олесницький очолював видавничу комісію. Він намагався подавати більше практичних порад щодо раціонального ведення сільськогосподарських робіт. До Першої світової війни комісія випустила 30 книжок, переважно популярні брошури з організації рільництва, тваринництва, збуту сільськогосподарської продукції, написані у формі інструкцій, вказівок, практичних порад.

У 1910 р. у серії «Бібліотека сільського господаря» вийшла книжка Є. Олесницького «Яка має бути наша рільнича організація?». У ній подано відповіді на питання «Яке мало бути сільськогосподарське товариство?». Автор стверджує, що товариство ставило за мету: захищати господарські інтереси галицьких селян перед виконавчою і законодавчою владою; закладати і підтримувати зразкові господарства, дослідні станції, призначати і розподіляти нагороди за досягнення у зразковому веденні господарства, давати стипендії на навчання в сільськогосподарські заклади; бути посередником у придбанні землі, мінеральних добрив, господарських знарядь, збуті хліборобської продукції.

Видання «Сільського господаря» були насамперед орієнтовані на поширення рільничої культури серед населення краю. Товариство прагнуло через видання власних часописів навчити хлібороба, як правильно і по-новому господарювати, виховати у нього бажання опанувати основи

сільськогосподарської науки. Виходячи з цього завдання, у періодичних виданнях товариства понад 69% від обсягу часопису займали господарчі поради і вказівки.

Загальні збори товариства (23 грудня 1909 р.), що проходили в Стрию під головуванням Є. Олесницького, ухвалили видавати власний часопис, обрали редакційну комісію, до складу якої входили відомі галицькі фахівці-аграрники: М. Коцюба, К. Каникевич, І. Корнелля, Т. Буткевич, С. Кузик, А. Жук, Г. Величко.

У січні 1910 р. з'явився перший номер двотижневика «Господарська часопись» (1910-1918, 1920). У програмній статті наголошено, що це має бути часопис товариства як посередник між центром товариства і його членами.

Висновки. Характеризуючи політичну та правову діяльність Є. Олесницького, зокрема його виступи в сеймі, слід відзначити, що їх об'єднує ідея правового захисту галицьких селян. Попри всі труднощі, з якими зустрічався Є. Олесницький в сеймі у вирішенні питання рільників, його виступи сприяли захисту господарських інтересів селян і були важливим джерелом розповсюдження правових знань. Слід зазначити, що Є. Олесницький послідовно проводив через свої наукові праці та виступи у сеймі думку, що основною причиною економічного занепаду краю було колоніальне становище Галичини, яке гнітюче впливало на господарську і духовну культуру села.

Наприкінці XIX – початку XX ст. Є. Олесницький зробив значний внесок в організаційну розбудову крайових господарських та кооперативних товариств, таких як: «Сільський господар» (1909–1917), «Маслосоюз» (1909), Крайовий союз господарсько-торгівельних спілок. Як економіст Є. Олесницький організував і був директором крайового банку «Дністер».

Бібліографічний список

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху : із праць історико-філософської секції НТШ / Витанович І. – Нью-Йорк : ТУК, 1954. – 624 с.
2. Бесіда ... виголошена в галицькій сеймі 14 жовтня 1903р. при загальній розправі над звітом шкільної комісії о стані середніх шкіл в рр. 1900/1 1901/2. – Львів : Діло, 1903. – 26 с.
3. Бюджетова промова посла виголошена в сеймі 27 жовтня 1903 при загальній дискусії над бюджетом з р. 1903 і 1904. – Львів, 1903. – 24 с.
4. Реферат економічний ... виголошений на вечі народном в Станиславові дня 4 н. ст. липня 1892. – Львів, 1892. – 29 с.
5. Про соціальне забезпечення. – Львів : Накл. В.Бачинського, 1909. – 36 с.
6. Каталог першої української хліборобської виставки в Стрию. – Стрий, 1909. – 32 с.

Пында Л., Пында О. Социально-экономическая защита галицких крестьян в конце XIX – начале XX века в работах Е. Олесницкого (к 150-летию со дня рождения)

Колониальное положение галицких крестьян в конце XIX – начале XX века отображено в работах Е. Олесницкого (1860 – 1917 гг.). Характеризуя деятельность Е. Олесницкого в Галицком сейме и Виденском парламенте, следует отметить, что

она была направлена на защиту социально-экономических интересов крестьян. Он провел экономический анализ состояния сельского хозяйства за 1848 – 1890 гг. Значительный вклад внёс Е. Олесницкий в развитие хозяйственного общества «Сільський господар» как его председатель (1909 – 1917 гг.). Этому периоду характерна также активная издательская деятельность «Сільського господаря».

Ключевые слова: социально-экономические отношения, деятельность Е. Олесницкого, Галичина конца XIX – нач. XX века, общество «Сільський господар», сельскохозяйственные издания.

Pynda L., Pynda O. Social-ekonomik protection of Galytskykh peasants at the end of XIX – XX cent. masterpiece of Ye. Olesnytskogo (to the 150 anniversary of his birthday)

Colonial situation of Galytskykh peasants at the end of XIX – XX cent. Was shown in the Masterpiece of Ukrainian scientist Ye. Olesnytskogo (1860 – 1917yy.). Characterizing Olesnytskii activity in Galytskii Seym and Vienna Parliament, it should be noted that his activity favors the protection of social-economic, farm interests of peasants. He analyzed economic state of agriculture of 1848 – 1890yy. Ye. Olesnytskii made significant contribution in development of farm Society “Rural Farmer” being the head of it. This period is characterized by active professional and publishing activity of “Rural Farmer”.

Key words: social-ekonomik relations, Olesnytskii activity, Galychyna at the end of XIX – XX cent, society “Rural Farmer”, agricultural publications.